[2023] 2 एस. सी. आर. 487

गुजरात राज्य आणि ओ. आर. एस. वि.

एच. बी. कपाडिया एज्युकेशन ट्रस्ट आणि ए. एन. आर.

(2022 चा दिवाणी अपील क्रमांक 2837)

फेब्रुवारी 21,2023

[दिनेश माहेश्वरी आणि बेला म . त्रिवेदी, जे. जे.]

भारतीय संविधान-अनुच्छेद.30 (1)-अल्पसंख्याकांना शैक्षणिक संस्था स्थापन करण्याचा आणि त्यांचे प्रशासन करण्याचा अधिकार-प्रतिवादी क्र. 1-एक अल्पसंख्याक संस्था सरकारी अनुदानित शाळा चालवत होती-प्रतिवादी क्र. 2-प्रतिवादी क्र. 2 च्या मुद्दलासाठी प्रतिवादींना मदत देण्यास नकार देणाऱ्या अपीलकर्त्यांचा निर्णय.अनुदान-सहाय्य संहितेनुसार त्याच्या निवृत्तीचे वय गाठण्यावर, जर अनियंत्रीत किंवा अनुछेद.30 (1) चे उल्लंघन करत असेल तर-आयोजितःअनुदान-सहाय्य संहितेनुसार, प्रतिवादींसारख्या अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्था 58 वर्षे किंवा 60 वर्षांपेक्षा जास्त वयाचे कर्मचारी/शिक्षक कायम ठेवू शकत नाहीत, जसे की प्रकरण असू शकते-प्रतिवादी-संस्था अनुदान-सहाय्य संहितेतील तरतुदींना बांधील होती-म्हणून, जर अपीलकर्त्यांनी प्रतिवादींना अनुदान-सहाय्य देण्यास नकार दिला, तर मुख्याध्यापक सेवानिवृत्तीच्या वयापर्यंत पोहोचल्यानंतर, त्यांनी प्रतिवादींच्या कामकाजात हस्तक्षेप केला होता किंवा उल्लंघन केले असे म्हणू शकत नाही अनुच्छेद.30 (1)-उच्च न्यायालयाने चुकीचे म्हटले की प्रतिवादी-संस्थेला त्याच्या 60 वर्षांच्या वयानंतर त्याच्या शाळेचे प्राचार्य कायम ठेवण्याचा अधिकार होता-उच्च

न्यायालयाचा आदेश रद्द -गुजरात माध्यामिक शिक्षण अधीनियम 1972- माध्यामिक शिक्षण विनियम 1974

अपीलाला परवानगी देताना न्यायालयाने ग्राहय धरले आहे की

निर्णय दिला:- 1. 1 माध्यमिक शिक्षण विनियम 1974 च्या विनियम 42 नुसार, या अधिनियमांतर्गत तयार केलेल्या उक्त विनियमातील तरतुदी सरकारी अधिसूचना दिनांक 1 अंतर्गत प्रकाशित अनुदान-सहाय्य संहितेत असलेल्या तरतुदींपेक्षा अधिक प्रभावी आहेत, कारण त्या उक्त विनियमात प्रदान केलेल्या कोणत्याही प्रकरणाशी संबंधित आहेत.पुढे असे दिसून येते की या नियमांच्या नियमन 43 नुसार, अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या शैक्षणिक संस्थांना, मग ती धर्माच्या आधारावर असो किंवा भाषा. त्यामुळे, नियम 36 मध्ये नमूद केल्यानुसार नोंदणीकृत माध्यमिक शाळेतील कर्मचाऱ्याच्या निवृत्तीचे वय अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या शैक्षणिक संस्थेच्या कर्मचाऱ्याला किंवा शिक्षकाला लागू होणार नाही. या विनियमांच्या विनियम 42 आणि 43 च्या एकत्रित वाचनाने हे स्पष्ट होते की अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या कोणत्याही शैक्षणिक संस्थांना विनियम 36 लागू होणार नाही आणि म्हणूनच अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या नोंदणीकृत माध्यमिक शाळेतील कर्मचाऱ्यांच्या सेवानिवृत्तीच्या वयाशी संबंधित बाब, अनुदान-सहाय्य मिळवणे हे या विनियमांतर्गत प्रदान केले गेले आहे असे म्हणता येणार नाही.याचा आवश्यक परिणाम असा होईल की, हे नियमन 36 अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्थांना लागू होत नसल्यामुळे, राज्य सरकारकडून अनुदान मिळवणाऱ्या अशा अल्पसंख्याक

संस्थांना निवृत्तीवेतनाच्या वयाशी संबंधित अनुदान-सहाय्य संहितेत असलेल्या तरतुदी लागू होतील.[परिच्छेद 7] [493-क - ग]

1.2. आता अनुदान-सहाय्य संहितेच्या परिच्छेद 81.1 नुसार, अनुदान-सहाय्य प्राप्त करणारा माध्यमिक शाळेतील शिक्षक साधारणपणे वयाच्या 58 व्या वर्षी सेवेतून निवृत्त होईल आणि उक्त संहितेच्या परिच्छेद 8.1 च्या दृष्टीने कर्मचारी व्यवस्थापन शिक्षकांना वयाच्या 60 व्या वर्षापर्यंत मुदतवाढ देऊ शकेल.त्यामुळे, प्रतिवादीसारख्या अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्था कर्मचारी/शिक्षकांना 58 वर्षे किंवा 60 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या पुढे चालू ठेवू शकत नाहीत.राज्य सरकारकडून अनुदान प्राप्त करणाऱ्या कोणत्याही नोंदणीकृत अल्पसंख्याक माध्यमिक शाळेच्या कर्मचारी व्यवस्थापनाने जर एखादा कर्मचारी किंवा शिक्षक सेवेत कायम ठेवला, तर अशा शाळेला, अशा कर्मचाऱ्याला किंवा शिक्षकाला 58 किंवा 60 वर्षांपेक्षा जास्त वयापर्यंत कायम ठेवण्यासाठी झालेल्या खर्चाच्या संदर्भात कोणतेही अनुदान मिळण्याचा हक्क राहणार नाही.अनुदान प्राप्त करू इच्छिणाऱ्या किंवा सरकारकडून अनुदान प्राप्त करू इच्छिणाऱ्या सर्व नोंदणीकृत माध्यमिक शिक्षण संस्थांना अनुदान-सहाय्य संहितेच्या तरतुदी लागू होतात आणि अशा संस्था, उक्त विनियमांमध्ये प्रदान केलेल्या बाबी वगळता, संहितेअंतर्गत लादलेल्या निर्बंधांच्या अधीन असतील.[परिच्छेद 8] [493-ग -ह ; 494-अ -क]

1. 3. मान्यता, पात्रता निकष, प्रक्रिया अ यांच्याशी संबंधित उक्त अनुदान-सहाय्य संहितेत असलेल्या तरतुदी अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या किंवा नसलेल्या सर्व माध्यमिक शाळांना अनुदान इत्यादी प्राप्त करण्यासाठी सरकारकडे अर्ज करणे लागू आहे आणि अनुदान-सहाय्य

संहितेच्या तरतुदींनुसार सरकारकडून मदत मिळवण्याचा कोणताही अधिकार प्रतिवादींना मिळू शकला नसता.त्यामुळे जर अपीलकर्त्यांनी प्रतिवादींना अनुदान देण्यास नकार दिला असेल, तर मुख्याध्यापक सेवानिवृत्तीच्या वयापर्यंत पोहोचल्यानंतर, अपीलकर्त्यांनी प्रतिवादींच्या कामकाजात हस्तक्षेप केला होता किंवा संविधानाच्या अनुच्छेद 30 (1) चे उल्लंघन केले होते असे कोणत्याही कल्पनेने म्हटले जाऊ शकत नाही. प्रतिवादी-संस्था अनुदान-सहाय्य संहितेतील तरतुदींना बांधील होती.भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 30 (2) ला आकर्षित करून, अपीलकर्ता-राज्याने प्रतिवादी संस्थेशी, ती अल्पसंख्याकांच्या कर्मचारी व्यवस्थापनाखाली होती या आधारावर भेदभाव केला होता हे दाखवण्यासाठी नोंदीत काहीही नाही.त्यामुळे उच्च न्यायालयाने प्रतिवादी-संस्थेला त्याच्या 60 वर्षांच्या वयानंतर त्याच्या शाळेच्या मुख्याध्यापिकेला कायम ठेवण्याचा अधिकार आहे आणि 2001 ते 2012 या कालावधीसाठी अनुदानाच्या थकबाकीसाठी आवश्यक रक्कम मोजण्याचे आणि भरण्याचे निर्देश अपीलकर्त्यांना देताना मोठी चूक केली होती.[परिच्छेद 9,11] [494-ड -ई ; 496-अ -ब]

टी. एम. ए. पै फाउंडेशन आणि इतर विरुद्ध कर्नाटक राज्य आणि इतर **(2002) 8 एस. सी. सी. 481:[2002] 3 पूरक.एस. सी. आर. 58**7-त्यानंतर.

उत्तर प्रदेश राज्य आणि इतर विरुद्ध. प्राचार्य अभय नंदन आंतर महाविद्यालय आणि इतर **2021 एस. सी. सी. ऑनलाईन एस. सी. 807-वर अवलंबून.**

न्यायनिर्णयाचा संदर्भ

2002 (3) पूरक एस. सी. आर. 587 अनुसरून आले परिच्छेद 9

दिवाणी अपील अधिकार क्षेत्र :- 2022 चे दिवाणी अपील No.2837.

2017 च्या एल. पी. ए. No.175 मध्ये अहमदाबाद येथील गुजरात उच्च न्यायालयाच्या दिनांक 02.04.2018 च्या निकाल आणि आदेशावरून.

अर्चना पाठक दवे, स्वाती घिल्डियाल, देवयानी भाटी, दीपानविता प्रियांका,.अर्जदारांचे वकील.

पी. के. मनोहर, प्रतिवादींचे वकील

न्यायालयाचा निर्णय **बेला एम. त्रिवेदी, जे.** यांनी दिला.

1. 2001 च्या विशेष दिवाणी अर्ज क्रमांक 3250 पासून उद्भवलेल्या 2017 च्या लेटर्स पेटंट अपील क्रमांक 175 मध्ये गुजरात उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने संमत केलेल्या 02.04.2018 तारखेच्या निर्णयामुळे आणि आदेशामुळे गुजरात राज्य आणि अन्य याचिकाकर्त्यांनी सध्याचे अपील केले आहे.

2. जैन अल्पसंख्याक संस्था असलेला प्रतिवादी क्रमांक 1 (मूळ रिट याचिकाकर्ते) 'द न्यू हायस्कूल' या नावाने सरकारी अनुदानित शाळा चालवत होता, ज्यामध्ये श्री एच. एच. कपाडिया यांची शाळेचे प्राचार्य म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती.श्री. कपाडिया यांनी दिनांक 22.07.1999 वर 58 वर्षे

पूर्ण केल्यानंतर, प्रतिवादी क्रमांक 1-संस्थेने त्यांना प्राचार्य म्हणून कायम ठेवण्यासाठी सरकारकडे परवानगी मागितली. संस्थेकडून त्यांचा पगार दिला जाईल या अटीवर डी. ई. ओ. ने त्यांना वयाच्या 60 व्या वर्षापर्यंत प्राचार्य म्हणून कायम राहण्याची परवानगी दिली.त्यानंतर प्रतिवादी क्रमांक 1 ने डी. ई. ओ. ला श्री. कपाडिया यांच्या सेवेची मुदत 60 वर्षांपेक्षा जास्त वाढवण्याची मागणी करणारे दिनांकित पत्र 16.04.2001 ला पाठवले, जे डी. ई. ओ. ने 18.06.2001 च्या दिनांकित पत्राद्वारे नाकारले. डी. ई. ओ. च्या या दोन निर्णयांना प्रतिवादी क्रमांक 1 ने गुजरात उच्च न्यायालयासमोर विशेष दिवाणी अर्ज क्रमांक 3250/2001 म्हणून रिट याचिका दाखल करून आव्हान दिले.एकल खंडपीठाने दिनांक 24.06.2016 च्या निकाल आणि आदेशाद्वारे उक्त रिट याचिकेला परवानगी दिली आणि असे म्हटले की अनुदान रोखण्यात प्रतिवादींनी (येथे अपीलकर्ते) केलेली कारवाई भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद 30 (1) चे उल्लंघन आहे आणि रिट याचिकाकर्ते-संस्थेला श्री. कपाडिया यांना वयाच्या 60 वर्षांनंतर शाळेचे प्राचार्य म्हणून कायम ठेवण्याचा अधिकार आहे. पुढे असे म्हटले गेले की प्रतिवादींना (येथे अपीलकर्ते) त्याच्या पगारासाठी अनुदान देणे बंधनकारक होते.त्यामुळे एकल खंडपीठाने अपीलकर्त्या अधिकाऱ्यांना 2001 ते 2012 या कालावधीत (2012 सालापासून शाळा

कार्यरत नसल्यामुळे) अनुदानाच्या थकबाकीची रक्कम मोजण्याचे आणि आदेशानंतर 3 महिन्यांच्या कालावधीत शाळेच्या कर्मचारी व्यवस्थापन आवश्यक ती रक्कम देण्याचे निर्देश दिले.व्यथित अपीलकर्त्यांनी विभागीय खंडपीठासमोर 2017 चा एल. पी. ए. क्रमांक 175 म्हणून अपील केले होते, जे दिनांक 02.04.2018 च्या आक्षेपार्ह आदेशाद्वारे फेटाळले गेले.

3. या न्यायालयासमोर विचारार्थ येणारा छोटा प्रश्न असा आहे की, प्रतिवादी क्रमांक २ - शाळेच्या मुख्याध्यापकांच्या वेतनापोटी अनुदान अनुदान संहितेनुसार निवृत्तीचे वय पूर्ण झाल्यानंतर प्रतिवादींना मदत न देण्याचा अपीलकर्त्यांचा निर्णय मनमानी म्हणता येईल का किंवा भारतीय राज्यघटनेच्या कलम ३० (१) चे उल्लंघन करणारा म्हणता येईल का?.

4. भारतीय राज्यघटना, गुजरात माध्यमिक शिक्षण कायदा, त्याअंतर्गत तयार केलेले नियम आणि गुजरात अधिसूचना दिनांक 22.04.1964 अंतर्गत प्रकाशित अनुदान-सहाय्य संहितेतील संबंधित तरतुदींचा संदर्भ वरील प्रश्नाचे उत्तर देण्याच्या उद्देशाने फायदेशीर ठरेल. अल्पसंख्याकांच्या शैक्षणिक संस्थांची स्थापना आणि प्रशासन करण्याच्या अधिकाराशी संबंधित घटनेच्या अनुछेद 30 चा संबंधित भाग खालीलप्रमाणे आहेः-

"30. शैक्षणिक संस्था स्थापन करण्याचा आणि त्यांचे प्रशासन करण्याचा अल्पसंख्याकांचा अधिकार.- असे.

(1) सर्व अल्पसंख्याकांना, मग ते धर्माच्या किंवा भाषेच्या आधारावर असोत, त्यांच्या पसंतीच्या शैक्षणिक संस्था स्थापन करण्याचा आणि त्यांचे प्रशासन करण्याचा अधिकार असेल.

(1 अ)-XXXX -

(2) राज्य, शैक्षणिक संस्थांना मदत देताना, कोणत्याही शैक्षणिक संस्थेशी, ती अल्पसंख्याकांच्या कर्मचारी व्यवस्थापनाखाली आहे, मग ती धर्माच्या आधारावर असो किंवा भाषेच्या आधारावर, भेदभाव करणार नाही."

5. गुजरात राज्यातील माध्यमिक शिक्षणाचे नियमन करण्यासाठी आणि त्या उद्देशासाठी एक मंडळ स्थापन करण्यासाठी गुजरात माध्यमिक शिक्षण कायदा 1972 (यापुढे 'उक्त कायदा' म्हणून संदर्भित) लागू करण्यात आला.उक्त अधिनियमांतर्गत स्थापन झालेल्या मंडळाने, उक्त अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याच्या उद्देशाने, उक्त अधिनियमाच्या कलम 53 अंतर्गत

त्याला प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, माध्यमिक शिक्षण विनियम 1974 (यापुढे 'विनियम' म्हणून संदर्भित) हे विनियम तयार केले आहेत. सध्याच्या याचिकेवर निर्णय घेण्याच्या उद्देशाने संबंधित नियम खालीलप्रमाणे वाचन करण्यात येत आहे . –

> "36. निवृत्तीवेतन-(1) नोंदणीकृत माध्यमिक शाळेचा कर्मचारी ज्या दिवशी त्याचे वय 58 वर्षे पूर्ण होईल त्या तारखेला अनिवार्यपणे निवृत्त होईल.
>
> (2) कोणत्याही कर्मचारी व्यवस्थापनाने 58 वर्षे पूर्ण केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला कामावर ठेवू नये किंवा पुन्हा कामावर ठेवू नये.
>
> तथापि, जर एखाद्या कर्मचाऱ्याच्या सेवानिवृत्तीची तारीख एका मुदतीच्या आत आली, तर त्याची सेवा आपोआप त्या मुदतीच्या शेवटापर्यंत वाढवली जाईल.
>
> परंतु, साधारणपणे शिपाई आणि अशा इतर किरकोळ नोकरांना, जर ते शारीरिकदृष्ट्या तंदुरुस्त असतील तर, 60

वर्षे वयापर्यंतचा पुनर्वापर कर्मचारी व्यवस्थापनाद्वारे दिला जावा.

37. शिक्षकेतर कर्मचारीवर्ग निवृत्ती-जी. आर. यांनी काढून टाकली.

नंबर . ई अँड एल. डी. क्र. SER/1074/36379-G दिनांकित 2-12-75.

38. ते 41.- XXXX -

अनुदान मदत संहितेवर नियम प्रभावी ठरतील -

या विनियमांच्या तरतुदी 22 एप्रिल 1974 रोजी सरकारी अधिसूचना, शिक्षण आणि कामगार विभाग No.GAC-1064-सी अंतर्गत प्रकाशित अनुदान संहितेत असलेल्या तरतुदींवर प्रभावी ठरतील, जोपर्यंत त्या या विनियमांमध्ये प्रदान केलेल्या कोणत्याही बाबींशी संबंधित आहेत.

43. नियमन क्रमांक 41 चे विनियम 19,20,21,22,24,25,26,27,28,30,31,32,33,36,37,40 आणि उपखंड (4), (5) आणि (6) मध्ये समाविष्ट

काहीही अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या कोणत्याही शैक्षणिक संस्थेला, मग ती धर्म किंवा भाषेवर आधारित असो, लागू होणार नाही."

6. 22.04.1964 या तारखेच्या अधिसूचनेद्वारे प्रकाशित माध्यमिक शाळांसाठी अनुदान-सहाय्य संहितेत असलेल्या संबंधित तरतुदींचे पुनरुत्पादन करणे देखील योग्य ठरेलः-

81. 1. माध्यमिक शाळेतील शिक्षक साधारणपणे वयाच्या 58 व्या वर्षी सेवेतून निवृत्त होतील.

81. 2.कर्मचारी व्यवस्थापन शिक्षकांना वयाच्या 60 व्या वर्षापर्यंत मुदतवाढ देऊ शकते.जर तपासणी अधिकारी त्यांच्या तपासणीच्या आधारे अहवाल देतात की 58 वर्षांपेक्षा जास्त वयाचा कोणताही शिक्षक आपली कर्तव्ये योग्य प्रकारे पार पाडू शकत नाही, तर शिक्षकाला वैद्यकीय तपासणीसाठी पाठवले जाईल आणि अयोग्य घोषित केल्यास त्याला निवृत्त होण्यास भाग पाडले जाईल.

81. 3.आणि 81.4-XXX -

81. 5 आधीच 58 वर्षे वयाची झालेली कोणतीही व्यक्ती शिक्षक म्हणून किंवा शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांवर कर्मचारीवर्ग केली जाणार नाही.सरकारी किंवा बिगर सरकारी शैक्षणिक संस्थांमधील निवृत्त व्यक्ती अ तथापि, संस्था शारीरिक आणि मानसिकदृष्ट्या तंदुरुस्त असल्यास शैक्षणिक संस्थेद्वारे त्यांना पुन्हा नियुक्त केले जाऊ शकते.अशा सेवानिवृत्त व्यक्तींचा रोजगार वरील कलम 81.2 आणि 81.3 मध्ये केलेल्या तरतुदींच्या आणि या नियमांचे आणि नियोक्ता आणि कर्मचारी यांच्यात परस्पर सहमती असलेल्या सामान्य सेवेच्या शर्ती उल्लंघन न करणाऱ्या इतर अटी आणि शर्तींच्या अधीन असावा.तथापि, अशा पुनर्नियोजित व्यक्ती विभागीय निर्धारित वेतन आणि भत्ते इत्यादींसाठी आणि सरकारी अनुदानित भविष्य निर्वाह निधी योजना पात्र राहणार नाहीत."

7. वरील नमूद केलेल्या तरतुदींवरून असे दिसून येते की, उक्त विनियमांच्या नियमन 42 नुसार, उक्त अधिनियमांतर्गत तयार केलेल्या उक्त विनियमांमधील तरतुदी, सरकारी अधिसूचना दिनांक 22.04.1964 अंतर्गत प्रकाशित अनुदान-

सहाय्य संहितेत असलेल्या तरतुदींपेक्षा अधिक प्रभावी आहेत, कारण त्या उक्त विनियमांमध्ये प्रदान केलेल्या कोणत्याही प्रकरणाशी संबंधित आहेत. पुढे असे दिसून येते की या नियमांच्या नियमन 43 नुसार, अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या शैक्षणिक संस्थांना, मग ती धर्मावर किंवा भाषेवर आधारित असो, निवृत्तीवेतनाच्या वयाशी संबंधित नियमन 36 लागू होत नाही.त्यामुळे, नियम 36 मध्ये नमूद केल्यानुसार नोंदणीकृत माध्यमिक शाळेतील कर्मचाऱ्याच्या सेवा निवृत्तीचे वय अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या शैक्षणिक संस्थेच्या कर्मचाऱ्याला किंवा शिक्षकाला लागू होणार नाही.या विनियमांच्या विनियम 42 आणि 43 च्या एकत्रित वाचनाने हे स्पष्ट होते की अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या कोणत्याही शैक्षणिक संस्थांना विनियम 36 लागू होणार नाही आणि म्हणूनच अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या नोंदणीकृत माध्यमिक शाळेतील कर्मचाऱ्यांच्या सेवानिवृत्तीच्या वयाशी संबंधित बाब, अनुदान-सहाय्य मिळवणे, हे या विनियमांतर्गत प्रदान केले गेले आहे असे म्हणता येणार नाही.याचा आवश्यक परिणाम असा होईल की, हे नियमन 36 अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्थांना लागू होत नसल्यामुळे, राज्य सरकारकडून

अनुदान मिळवणाऱ्या अशा अल्पसंख्याक संस्थांना निवृत्तीवेतनाच्या वयाशी संबंधित अनुदान-सहाय्य संहितेत असलेल्या तरतुदी लागू होतील.

8. आता अनुदान-सहाय्य संहितेच्या परिच्छेद 81.1 नुसार, अनुदान-सहाय्य प्राप्त करणारा माध्यमिक शाळेतील शिक्षक साधारणपणे वयाच्या 58 व्या वर्षी सेवेतून निवृत्त होईल आणि या संहितेच्या परिच्छेद 81.2 नुसार कर्मचारी व्यवस्थापन शिक्षकांना वयाच्या 60 व्या वर्षापर्यंत मुदतवाढ देऊ शकते.त्यामुळे, प्रतिवादी सारख्या अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्था करू शकतात. 58 वर्षे किंवा 60 वर्षांपेक्षा जास्त वयाचे कर्मचारी/शिक्षक कायम ठेऊ नये राज्य सरकारकडून अनुदान प्राप्त करणाऱ्या कोणत्याही नोंदणीकृत अल्पसंख्याक माध्यमिक शाळेच्या कर्मचारी व्यवस्थापनाने जर एखादा कर्मचारी किंवा शिक्षक सेवेत कायम ठेवला, तर अशा शाळेला, अशा कर्मचाऱ्याला किंवा शिक्षकाला 58 किंवा 60 वर्षांपेक्षा जास्त वयापर्यंत कायम ठेवण्यासाठी झालेल्या खर्चाच्या संदर्भात कोणतेही अनुदान मिळण्याचा हक्क राहणार नाही.अनुदान प्राप्त करू इच्छिणाऱ्या किंवा सरकारकडून अनुदान प्राप्त करू इच्छिणाऱ्या सर्व नोंदणीकृत माध्यमिक शिक्षण संस्थांना अनुदान-सहाय्य संहितेच्या तरतुदी लागू होतात आणि अशा संस्था, उक्त विनियमांमध्ये प्रदान केलेल्या बाबी वगळता, संहितेअंतर्गत लादलेल्या निर्बंधांच्या अधीन असतील.

9. मान्यता, पात्रता निकष, अनुदान प्राप्त करण्यासाठी सरकारकडे अर्ज करण्याची प्रक्रिया इत्यादींशी संबंधित अनुदान-सहाय्य संहितेतील तरतुदी अल्पसंख्याकांनी स्थापन केलेल्या आणि प्रशासित केलेल्या किंवा नसलेल्या सर्व माध्यमिक शाळांना लागू होतात आणि अनुदान-सहाय्य संहितेच्या तरतुदींचा अनादर करणाऱ्या सरकारी मदत मिळवण्याच्या कोणत्याही अधिकाराचा प्रतिवादींनी दावा केला नसता.त्यामुळे जर अपीलकर्त्यांनी प्रतिवादींना अनुदान देण्यास नकार दिला असेल, तर मुख्याध्यापक सेवानिवृत्तीच्या वयापर्यंत पोहोचल्यानंतर, अपीलकर्त्यांनी प्रतिवादींच्या कामकाजात हस्तक्षेप केला होता किंवा संविधानाच्या अनुच्छेद 30 (1) चे उल्लंघन केले होते असे कोणत्याही कल्पनेने म्हटले जाऊ शकत नाही. राज्यघटनेनुसार **टी. एम. ए. पाई फाउंडेशन आणि इतर विरुद्ध प्रकरणातील न्यायपीठ. राज्य. कर्नाटक आणि इतर** , अनुच्छेद 30 (1) अंतर्गत असलेला अधिकार हा कायद्याच्या वरचा परिपूर्ण अधिकार नाही आणि शैक्षणिक संस्थांना अनुदान किंवा अनुदान न देण्याच्या तरतुदी, मग ती बहुसंख्यांद्वारे चालवली जाणारी संस्था असो किंवा अल्पसंख्याकांद्वारे चालवली जाणारी संस्था, एकसमानपणे लागू केल्या पाहिजेत.या निर्णयाच्या परिच्छेद 143 आणि 144 मध्ये केलेली संबंधित निरीक्षणे, जी या समस्येला पुष्टी देतात, ती खालीलप्रमाणे आहेतः-

"143. याचा अर्थ असा आहे की अनुच्छेद 30 (1) अंतर्गत अधिकार सूचित करतो की राज्याने अल्पसंख्याक संस्थेला दिलेल्या कोणत्याही अनुदानाशी अशा अटी जोडलेल्या असू शकत नाहीत, ज्यामुळे अल्पसंख्याक संस्थेची स्थापना आणि प्रशासन करण्याचे अधिकार कोणत्याही प्रकारे कमी होतील किंवा संशिप्त होतील.अनुदान प्राप्त करणाऱ्या शैक्षणिक संस्थांवर सामान्यतः ज्या अटी लादण्याची परवानगी दिली जाऊ शकते, त्या अनुदानाच्या योग्य वापराशी संबंधित असाव्यात आणि 1 (2002) 8 एससीसी 481 ए अनुदानाची उद्दिष्टे पूर्ण करणे.अशा प्रकारे घातलेल्या कोणत्याही धर्मनिरपेक्ष अटी, जसे की निधीच्या वापराशी संबंधित योग्य लेखापरीक्षण आणि निधीचा वापर करण्याची पद्धत, लागू होतील आणि शैक्षणिक संस्थांचा अल्पसंख्याक दर्जा कमकुवत करणार नाहीत.अनुदान मिळणाऱ्या इतर शैक्षणिक संस्थांवरही अशा अटी लादल्या गेल्यास त्या वैध ठरतील."

"144. अल्पसंख्याक संस्थेला मदत देताना कोणत्याही अटी लादल्या जाऊ शकत नाहीत, असा युक्तिवाद करता येत नाही.बहुसंख्य किंवा अल्पसंख्याकांद्वारे चालवली जाणारी संस्था असो, शैक्षणिक संस्थेद्वारे अनुदान-सहाय्याच्या योग्य वापराशी संबंधित असलेल्या सर्व अटी लादल्या जाऊ शकतात.अनुच्छेद 30 (2) मध्ये असे म्हटले आहे की एखादी संस्था अल्पसंख्याकांच्या कर्मचारी व्यवस्थापनाखाली आहे, मग ती धर्माच्या किंवा भाषेच्या आधारावर असो, इतर शैक्षणिक संस्थांना मदत मिळण्याचा अधिकार असल्यास त्या शैक्षणिक संस्थेला अनुदान देण्यामध्ये भेदभाव केला जाऊ शकत नाही.बहुसंख्यांद्वारे चालवली जाणारी संस्था असो किंवा अल्पसंख्याकांद्वारे चालवली जाणारी संस्था, शैक्षणिक संस्थांना अनुदान किंवा अनुदान न देण्याच्या अटी एकसमानपणे लागू केल्या पाहिजेत..."

10. मदत मिळणारी अल्पसंख्याक संस्था सरकारने लादलेल्या अटींना बांधील आहे की नाही या सारख्याच मुद्द्याचा समावेश असलेल्या प्रकरणात, हे

न्यायालय **उत्तर प्रदेश राज्य आणि इतर विरुद्ध. प्राचार्य अभय नंदन आंतर महाविद्यालय आणि इतर** बाबतीत नुकत्याच दिलेल्या निर्णयात खालीलप्रमाणे निरीक्षण केलेः-

> "32. अनुदानित संस्थांचा विचार केला तर अल्पसंख्याक आणि अल्पसंख्याक नसलेल्या संस्थांमध्ये कोणताही फरक असू शकत नाही.भारतीय राज्यघटनेचे अनुच्छेद 30 हे त्याचे स्वतःचे निर्बंध वाजवी असण्याच्या अधीन आहे.अल्पसंख्याक नसलेल्या संस्थेला मिळणाऱ्या हक्कापेक्षा अधिक चांगल्या अधिकारात संरक्षणाचा विस्तार होऊ शकत नाही.या मुद्द्यावर कायदा पूर्णपणे निश्चित झाला आहे आणि त्यामुळे त्याला कोणत्याही विस्ताराची आवश्यकता नाही.
>
> 33. त्यामुळे, मदत मिळणारी संस्था लादलेल्या अटींना बांधील असते आणि त्यामुळे तिचे पालन करणे अपेक्षित असते, या तत्त्वाचा पुनरुच्चार करण्यात उपरोक्त मुद्द्यावर आम्हाला अजिबात संकोच वाटत नाही.एकदा आपण असे

केले की, विविध कारणांवर केलेले आव्हान जमिनीवर पडते."

11. वरील कायदेशीर स्थितीच्या अनुषंगाने आमचे मत आहे की प्रतिवादी-संस्था अनुदान संहितेतील तरतुदींना बांधील होती. भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 30 (2) ला आकर्षित करून, अपीलकर्ता-राज्याने प्रतिवादी-संस्थेशी, ती अल्पसंख्याकांच्या कर्मचारी व्यवस्थापनाखाली होती या आधारावर भेदभाव केला होता हे दाखवण्यासाठी नोंदीत काहीही नाही त्यामुळे उच्च न्यायालयाने प्रतिवादी-संस्थेला त्याच्या 60 वर्षांच्या वयानंतर त्याच्या शाळेच्या मुख्याध्यापिकेला कायम ठेवण्याचा अधिकार आहे आणि 2001 ते 2012 या कालावधीसाठी अनुदानाच्या थकबाकीसाठी आवश्यक रक्कम मोजण्याचे आणि भरण्याचे निर्देश अपीलकर्त्यांना देताना मोठी चूक केली होती.

12. या प्रकरणाच्या त्या दृष्टिकोनातून, प्रतिवादी संस्थेने दाखल केलेल्या रिट याचिकेला परवानगी देणाऱ्या एकल खंडपीठाने पारित केलेल्या आदेशाला पुष्टी देणारा विभागीय खंडपीठाने दिलेला आक्षेपार्ह आदेश रद्द केला आहे. अपीलकर्त्यांनी दाखल केलेली सध्याची याचिका त्यानुसार मंजूर आहे.

दिव्या पांडे **अपीलाला परवानगी देण्यात आली.**

(सहाय्यकः भव्यता कपूर आणि शेवली मोंगा, एलसीआरएएस)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x